

## СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ІСЛАМСЬКИХ КРАЇН, ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НСБО<sup>1</sup>

*Дається оцінка соціально-економічному розвитку ісламських країн та характеризується його вплив на побудову національної системи бухгалтерського обліку*

**Актуальність дослідження.** Соціально-економічний розвиток держави та особливості методики формування основних макроекономічних показників впливають на формування організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку. Тому для того, щоб виявити всі особливості ісламської моделі побудови національних систем бухгалтерського обліку необхідним є дослідження соціально-економічного розвитку мусульманських країн.

**Метою дослідження** є аналіз основних показників соціально-економічного розвитку ісламських країн та їх вплив на формування національних особливостей бухгалтерського обліку.

**Виклад основного матеріалу.** Зона поширення ісламу на момент закінчення формування світової колоніальної системи опинилася поділеною між декількома європейськими державами метрополіями. Дана обставина значно вплинула на формування національної правової та економічної систем. Цей історичний факт зумовлює проблему, пов'язану з визначенням належності ісламських країн до певної правової системи світу, визначенням сучасного стану економічного розвитку країн ісламу, оскільки від цього залежить формування національної облікової системи і, відповідно, її належності до ісламської моделі бухгалтерського обліку.

Формування національної економічної, правової систем та організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку залежить від менталітету народу, який формує кожна особистість. У зв'язку з цим проаналізуємо структуру світового населення та визначимо частку, що припадає на мусульман. За даними різних джерел мусульманське населення світу становить близько 1,3 млрд. чоловік. Мусульмани проживають в більш ніж 120 країнах світу, в третій частині з яких мусульманське населення становить що найменше 70 % загального населення. Найбільша концентрація мусульман припадає на територію, що простягується від північної і західної Африки, через Близький Схід і Центральну Азію до Південної і Південно-Східної Азії. [2, С.23].

<sup>1</sup> НСБО – національна система бухгалтерського обліку

Відповідно до досліджень Н.В. Жданова [1], наведемо динаміку та питому вагу мусульманського населення світу (див. табл. 1.1).

**Таблиця 1.1.** Динаміка та структура релігійного складу мусульман в складі населення світу (млн. чол.)

Релігійна належність	Європа та СНГ		Азія		Африка		Латинська Америка		Північна Америка		Океанія	
	1900	2000	1900	2000	1900	2000	1900	2000	1900	2000	1900	2000
Мусульмани	19	60	157	793	40	32,1	-	1,5	0,01	4,35	-	0,25
Суніти	17,5	53	141	614	39,5	320	-	1,4	-	3,85	-	0,2
Шіїти	1,5	7	16	179	0,5	1	-	0,1	-	0,5	-	0,05

Як було зазначено вище, іслам сповідується в понад 120 країнах світу. В ряді країн іслам є державною релігією, в інших - проживає значна частина мусульман. У мусульманських країнах переважає сільське населення, хоча його частка швидкими темпами скорочується. З іншого боку, в цих країнах відомі і міста-мільйонери (за чисельністю населення): Каїр, Олександрія, Джакарта, Тегеран, Карачі, Лахор, Кабул, Стамбул, Анкара, Багдад, Алжир, Касабланка (Каїр займає перше місце). Сьогодні мусульманські країни мають найвищий у світі показник зростання населення - 2,7-2,8 % в рік. Виступ проти обмеження народжуваності став причиною того, що населення цих країн є досить молодим. Так вік більш як 40 % населення менше 15 років.

Процес індустріалізації в цих країнах став одним із основних факторів зміни структури населення. Так, на початку 80-х років 22 країни (з 28 країн традиційного розповсюдження ісламу) перестали бути аграрно-селянськими, а ще в трьох – кількість селян не перевищувала половини всіх зайнятих. Лише в Сомалі сільське населення складало 80-85 %, в шести країнах сільське населення перевищувало 50 % (Йемен і Бангладеш – 74 %, Судан – 72 %, Індія – 69 %, Мавританія – 6 % і Індонезія – 55 %). Значно розширилася група країн, де міське населення складає більшість (Кувейт – 88 %, Катар – 86 %, Бахрейн – 78 %, Ліван – 76 %, ОАЕ і Ірак – по 72 %, Саудівська Аравія – 67 %, Йорданія – 56 %, Туніс і Лівія – по 52 %, Іран – 51 %). Швидкими темпами в даному напрямку прямують Сирія – 49 % і Алжир – 50 %.

Спостерігається значна диференціація мусульманських країн з погляду питомої ваги осіб найманої праці в соціально-економічній структурі суспільства: від 10 % в Мавританії до 70-75 % в Лівані, Йорданії, Алжирі та Лівії. У країнах з найбільшою чисельністю населення (Пакистан, Бангладеш,

Індонезія) частка цієї категорії осіб складає 25-30 %, що, на думку Л.А. Фрідмана [4, С. 126], є середньозваженим показником для всіх країн Сходу. У ряді країн значне число осіб найманої праці зайняте у сфері обслуговування: Кувейт – 63 %, Ліван – 62 %. Широко поширене явище надлишку робочої сили. Наприклад, в Пакистані незайнятість робочої сили складає близько 20 % загального числа працездатного населення [6, С. 55]. Це призводить до значного рівня безробіття і міграції робочої сили до інших мусульманських держав, перш за все, до країн Перської затоки.

Вагомий вплив на соціально-економічний розвиток мусульманських країн здійснює той факт, що вони володіють значними сировинними ресурсами. Особливе місце займають країни Близького Сходу, запаси нафти в яких складають близько 2/3 запасів країн ринкової економіки. Лідерами тут є Саудівська Аравія, Кувейт, Об'єднані Арабські Емірати. Три держави Близького Сходу входять в першу десятку нафтовидобувних країн світу: Саудівська Аравія, Ірак, Іран. У 2000 році за оцінками міністерства енергетики США, ОПЕК, основу якої складають мусульманські держави, отримала в формі доходів від експорту нафти 211 млрд. дол. [5].

Видобування сировини стратегічного призначення обумовлюють залежність соціально-економічного розвитку цих країн від світових цін на сировинні товари. Окрім нафти, вони експортують інші види сировини і сільськогосподарської продукції: виласк (Єгипет, Судан, Пакистан), джут (Бангладеш), фосфати (Марокко, Туніс, Йорданія), залізу і мідну руди (Сьєрра-Леоне, Мавританія, Алжир), арахіс (Сенегал), тропічні породи дерева (Малайзія, Індонезія). Ціни на олово і каучук, виготовлені в Малайзії і Індонезії, охороняються міжнародними угодами зі стабілізації цін. На мусульманські країни припадає 2/3 вартості світового експорту нафти, 1/4 експорту мінерального і 1/3 сільськогосподарської сировини. Вони також мають в своєму розпорядженні значні запаси стратегічної сировини – уран, кобальт, літій, торій, берилій. Проте коливання цін на сировинних ринках носять катастрофічний характер.

Наприклад, на початку 1986 року експортні ціни на світовому ринку нафти впали з рівня 200 до 70-100 дол. за тонну, тобто 10-14 дол. за баррель (159 л). В результаті агресії Іраку проти Кувейту спостерігалися перепади цін на нафту на світових біржах в кінці 1990 - початку 1991 року. Спостерігалось серйозне падіння цін на нафту і у середині 90-х років минулого

сторіччя [1, С. 277]. Падіння рівня цін в державі має вплив на формування методики ведення бухгалтерського обліку, особливо що стосується операцій з товарно-матеріальними цінностями, які потребують бухгалтерської оцінки, щоб бути відображеними в обліку.

У зоні розповсюдження ісламу існує хронічна залежність від крупних поставань зернових із заходу. Єгипет і Бангладеш витрачають колосальні суми на оплату імпорту американського зерна. Іран цілком залежить від поставань продовольства з-за кордону. З іншого боку, Індонезія починаючи з середини 80-х років, стала проводити більше 39 млн. т рису в рік і змогла задовольнити свої потреби в цьому продукті, тоді як десять років тому вона була одним з найбільших в світі імпортерів рису [3, С. 99]. Розвиток, міжнародних соціально-економічних відносин, впливає на методику обліку, експортно-імпортних операцій.

Нерівномірність розподілу природних багатств доповнюється різними моделями економічного розвитку. У свою чергу, діаметрально протилежні фінансові можливості в поєднанні з широкою диференціацією в соціально-економічних структурах зумовлюють і різні рівні розвитку. Населення країн Близького Сходу складає 4 % світового, а частка ВВП цих країн в світовому ВВП не перевищує 2 %. На долю нафтовидобувних країн, населення яких складає менше 10 % населення регіону, доводиться 57,06 % загального ВВП, а на долю найбільших “ненафтових” країн з населенням 70,56 % населення регіону – всього 22,82 % загального ВВП.

При аналізі соціально-економічного розвитку держав - членів Організації ісламської конференції (ОІК) слід мати на увазі, що єдине, що їх об'єднує, - це розповсюдження в них релігії іслам. Що стосується соціально-економічних показників, то ці країни не складають гомогенну групу, і загальний аналіз не дає об'єктивної картини. Саме тому в організації ісламської конференції прийнята система розподілу держав - членів ОІК на чотири підгрупи (див табл. 1.2).

[Gotovo\\_statti\Ris\\_Gricishen.doc](#)

Незважаючи на ресурсний потенціал багатьох країн мусульманського світу, показники соціально-економічного розвитку країн є невтішними порівняно з світовими. Так, частка країн зони поширення ісламу в глобальному ВВП за даними 1997 року не перевищувала 4,4 %. Крім того, вони накопичили 25 % існуючого в світі зовнішнього боргу, а половина їх населення живе в бідності. З урахуванням того, що середній показник зростання населення в цих країнах складає 2,5% в рік, зростання економіки країн як мінімум повинне мати не менші показники, щоб забезпечити зростання доходів на душу населення, чого не відбувається в даних країнах.

Очевидні великі розриви в рівнях економічного розвитку між різними групами країн - членів організації ісламської конференції. Так, наприклад, 27 країн серед груп з середнім рівнем розвитку і країн експортерів нафти дають 91,1 % від ВВП всіх країн членів ОІК. Одна Індонезія одержує 14,4 % від ВВП всіх країн - членів ОІК, Туреччина одержує, відповідно, 12,3 %. ВВП чотирьох країн: Індонезія, Туреччина, Саудівська Аравія і Іран складає 43,0 % від ВВП країн – членів ОІК.

Аналізуючи структуру окремих галузей країн ісламського світу, можна зробити висновок, що сфера послуг займає значне місце в економіці майже всіх країн-членів ОІК. У 50 країнах з 55 країн - членів ОІК цей сектор перевищує 1/3 від ВВП. Частка сфери послуг змінюється від 14,0 % в Брунеї до 76,5 % в Джібуті. Виходячи з цього сфера послуг є важливим джерелом доходу в економіці більшості країн - членів ОІК незалежно від рівня їх розвитку. Сільське господарство складає провідний сектор економіки в країнах з найменшим рівнем розвитку. Промисловість домінує в економіці країн – експортерів нафти з урахуванням особливої ролі видобування нафти для цього сектора. І нарешті, виробничий сектор не відіграє значної ролі в економіці більшості цих країн, за винятком низки країн з середнім рівнем розвитку.

#### **Висновки та перспективи подальших досліджень:**

1. Формування національної економічної, правової систем та організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку залежить від менталітету народу, який формує кожна особистість, таким чином виникає необхідність в його дослідженні. Проаналізувавши показники динаміки та структури мусульманського населення прийшли до висновку, що починаючи з ХХ століття спостерігається тенденція до збільшення частки мусульман в структурі світового населення.

2. Значний вплив на галузеву структуру населення ісламських країн мав процес індустріалізації, який обумов, перехід на початку 80-х років 22 країн (з 28 країн традиційного розповсюдження ісламу) від аграрних до індустріальних.

3. Видобуток сировини стратегічного призначення обумовлюють залежність соціально-економічного розвитку цих країн від світових цін на сировинні товари. Вагомий вплив на соціально-економічний розвиток мусульманських країн здійснює той факт, що вони володіють значними сировинними ресурсами. Особливе місце займають країни Близького Сходу, запаси нафти в яких складають близько 2/3 запасів країн ринкової економіки.

4. При аналізі соціально-економічного розвитку держав - членів Організації ісламської конференції (ОІК) слід враховувати, що єдине, що єдиною рисою, яка їх об'єднує є розповсюдження в них релігії іслам. Що стосується соціально-економічних показників, то ці країни не складають гомогенну групу, і загальний аналіз не дає об'єктивної картини. Саме тому в організації ісламської конференції прийнята система розподілу держав - членів ОІК на чотири підгрупи: найменш розвинені країни, країни з середнім рівнем розвитку, країни - експортери нафти, країни перехідного періоду

#### **ЛІТЕРАТУРА:**

1. *Жданов Н.В.* Исламская концепция миропорядка. – М.: Международные отношения, 2003. – 568 с., - С. 277

2. *Зайцева Е.К.* Конституционно-правовое развитие мусульманских государств (на примере Исламской Республики Пакистан, Королевства Саудовская Аравия, Республика Судан). Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – М.: 2004. – 243 с.

3. *Игнатенко А.* Эндогенный радикализм в исламе // Россия и мусульманский мир. – М.: 2000. - № 12. – С. 99.

4. *Ferguson J.* War and peace in the worlds religions – London: Scheldon press, 1977, Oct. – P. 126

5. Gulf News. 13.04.2000 // [www.gulf-news.com](http://www.gulf-news.com)

6. *Khadduri M.* War and peace in the Law of Islam.- USA, Baltimore: Johns Hopkins press, 1995. – P. 55